

انگیزش در آموزش و یادگیری: نظریه‌ها و روش‌ها

تألیف

دکتر وحید خلخالی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر

فهرست

مفاهیم کلیدی..... ۵۳
 پرسش‌هایی برای درک بهتر..... ۵۴

بخش سوم: نظریه‌های متمرکز بر دلیل انجام رفتار

فصل سوم: نظریه خودتعیین‌گری..... ۵۷
 هدف‌های آموزشی..... ۵۸
 مقدمه..... ۵۹
 تعریف خودتعیین‌گری..... ۶۰
 دیالکتیک ارگانیسمی و پیش‌فرض‌ها..... ۶۰
 نیازهای روان‌شناختی..... ۶۱
 خرده نظریه نیازهای اصلی روان‌شناختی..... ۶۲
 نیازهای روان‌شناختی و انگیزش درونی..... ۶۳
 زمانی که نیازها ارضا نمی‌شوند..... ۶۹
 کیفیت انگیزش..... ۷۰
 الف) فرایند یا چرایی انجام هدف: انگیزش کنترل‌شده در برابر انگیزش خودمختار..... ۷۱
 خرده نظریه خودمختاری..... ۷۱
 درونی‌سازی انگیزش بیرونی..... ۷۵
 خرده نظریه جهت‌گیری علی..... ۷۶
 ب) محتوا یا چیستی هدف..... ۷۷
 بافت اجتماعی: کلاس درس..... ۷۹
 ابعاد انگیزشی کلاس درس..... ۸۰
 اندازه‌گیری انگیزش خودتعیین‌شده..... ۸۲
 نظریه خودتعیین‌گری در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی برای دانش‌آموزان..... ۸۴
 نظریه خودتعیین‌گری در کلاس درس: راهکارهایی برای معلمان..... ۸۴
 خلاصه فصل..... ۸۶
 مفاهیم کلیدی..... ۸۷
 پرسش‌هایی برای درک بهتر..... ۸۹

فصل چهارم: انگیزش درونی و بیرونی..... ۹۱
 هدف‌های آموزشی..... ۹۲
 مقدمه..... ۹۳
 تعریف تحسین و انگیزش..... ۹۳

مقدمه مؤلف..... ۹

بخش اول: مقدمه

فصل اول: پیش‌درآمد..... ۱۳
 نظریه انگیزش چیست؟..... ۱۴
 انگیزش در مدرسه..... ۱۷
 طبقه‌بندی نظریه‌های انگیزش و سازمان کتاب حاضر..... ۱۹
 نظریه‌های متمرکز بر انتظار..... ۱۹
 نظریه‌های متمرکز بر دلیل انجام رفتار..... ۲۰
 نظریه‌های متمرکز بر ترکیب انتظار و ارزش..... ۲۰
 نظریه‌های متمرکز بر ترکیب انگیزش و شناخت..... ۲۰

بخش دوم: نظریه‌های متمرکز بر انتظار

فصل دوم: نظریه خودکارآمدی..... ۲۳
 هدف‌های آموزشی..... ۲۴
 مقدمه..... ۲۵
 تعریف خودکارآمدی..... ۲۵
 منابع خودکارآمدی..... ۲۶
 پیامدهای خودکارآمدی..... ۳۰
 ابعاد خودکارآمدی..... ۳۳
 انواع خودکارآمدی..... ۳۴
 خودکارآمدی در موقعیت‌های آموزشی..... ۳۷
 انتظار پیامد..... ۳۹
 روند تحولی خودکارآمدی..... ۴۱
 تأثیرات خانوادگی..... ۴۱
 تأثیرات اجتماعی و فرهنگی..... ۴۲
 تأثیرات آموزشی..... ۴۲
 تأثیرات تحولی..... ۴۳
 سازه‌های مشابه با خودکارآمدی..... ۴۴
 تعیین‌گری متقابل..... ۴۸
 اندازه‌گیری خودکارآمدی تحصیلی..... ۴۹
 نظریه خودکارآمدی در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی برای دانش‌آموزان..... ۵۰
 نظریه خودکارآمدی در کلاس درس: راهکارهایی برای معلمان..... ۵۱
 خلاصه فصل..... ۵۳

کیفیت روان‌شدن	۱۶۰	دو دیدگاه مخالف	۹۵
فعالیت‌های روان‌شدن	۱۶۳	تحسین انگیزش درونی را افزایش می‌دهد	۹۵
روان‌شدن در مسابقه	۱۶۳	تحسین انگیزش درونی را کاهش می‌دهد	۹۷
روان‌شدن در کلاس درس	۱۶۳	متغیرهای مفهومی میانجی	۹۹
تناقض روان‌شدن در کلاس درس	۱۶۵	ادراک صداقت	۹۹
اندازه‌گیری روان‌شدن	۱۶۶	اسنادهای عملکرد	۱۰۱
نظریه روان‌شدن در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی		ادراک خودمختاری	۱۰۸
برای دانش‌آموزان	۱۶۷	شایستگی و خودکارآمدی	۱۱۲
نظریه روان‌شدن در کلاس درس: راهکارهایی برای معلمان	۱۶۷	مالک‌ها و انتظارات	۱۱۴
خلاصه فصل	۱۶۹	اندازه‌گیری انگیزش درونی	۱۱۷
مفاهیم کلیدی	۱۷۰	انگیزش درونی و بیرونی در تابلوی مشاوره مدرسه:	
پرسش‌هایی برای درک بهتر	۱۷۱	راهکارهایی برای دانش‌آموزان	۱۱۸
		انگیزش درونی و بیرونی در کلاس درس: راهکارهایی برای	
		معلمان	۱۱۹
فصل هفتم: نظریه ذهنیت	۱۷۲	خلاصه فصل	۱۲۰
هدف‌های آموزشی	۱۷۳	مفاهیم کلیدی	۱۲۱
مقدمه	۱۷۴	پرسش‌هایی برای درک بهتر	۱۲۱
تعریف ذهنیت	۱۷۴		
ذهنیت و هدف‌های پیشرفت	۱۷۷	فصل پنجم: نظریه علاقه	۱۲۳
ذهنیت و فرصت‌های یادگیری	۱۷۸	هدف‌های آموزشی	۱۲۴
ذهنیت و تلاش	۱۸۰	مقدمه	۱۲۵
ذهنیت و واکنش به شکست	۱۸۱	تعریف علاقه	۱۲۵
ذهنیت و عملکرد تحصیلی	۱۸۳	نظریه علاقه	۱۲۶
ذهنیت و معنای توانایی	۱۸۴	علاقه موقعیتی و علاقه فردی	۱۲۷
ذهنیت و بازخورد	۱۸۵	روند تحولی علاقه	۱۲۹
ذهنیت و خودکارآمدی و عزت‌نفس	۱۸۶	مدل چهار مرحله‌ای: از علاقه موقعیتی به علاقه فردی ...	۱۳۱
ذهنیت و تهدید توسط قالب فکری	۱۸۸	مرحله اول: علاقه موقعیتی فعال شده	۱۳۱
روند تحولی ذهنیت	۱۸۹	مرحله دوم: علاقه موقعیتی حفظ شده	۱۳۳
اجتماعی شدن و ذهنیت	۱۹۱	مرحله سوم: علاقه فردی نوپدید	۱۳۴
اندازه‌گیری ذهنیت	۱۹۵	مرحله چهارم: علاقه فردی رشد یافته	۱۳۴
نظریه ذهنیت در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی برای		مداخله برای بهبود علاقه و افزایش انگیزش	۱۳۶
دانش‌آموزان	۱۹۷	اندازه‌گیری علاقه	۱۴۵
نظریه ذهنیت در کلاس درس: راهکارهایی برای معلمان	۱۹۷	نظریه علاقه در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی برای	
خلاصه فصل	۲۰۰	دانش‌آموزان	۱۴۵
مفاهیم کلیدی	۲۰۱	نظریه علاقه در کلاس درس: راهکارهایی برای معلمان	۱۴۷
پرسش‌هایی برای درک بهتر	۲۰۱	خلاصه فصل	۱۴۸
		مفاهیم کلیدی	۱۴۹
		پرسش‌هایی برای درک بهتر	۱۵۱
فصل هشتم: نظریه هدف پیشرفت	۲۰۳	فصل ششم: نظریه روان‌شدن	۱۵۳
هدف‌های آموزشی	۲۰۴	هدف‌های آموزشی	۱۵۴
مقدمه	۲۰۵	مقدمه	۱۵۵
تعریف هدف پیشرفت	۲۰۵	تعریف روان‌شدن	۱۵۵
تاریخچه مفهومی نظریه هدف پیشرفت	۲۰۷	فیزیولوژی روان‌شدن	۱۵۵
مبانی نظریه هدف پیشرفت	۲۰۷	مؤلفه‌ها و شرایط روان‌شدن	۱۵۷
پیش فرض‌های نظریه هدف پیشرفت	۲۰۸		
دیدگاه‌های نظریه هدف پیشرفت	۲۱۱		
خاستگاه هدف‌ها	۲۱۱		

تحول باورهای انتظار و ارزش‌ها..... ۲۸۷

تأثیرات روان‌شناختی و تجربی..... ۲۸۷

روند تحولی..... ۲۸۹

منابع ارزش..... ۲۹۱

منابع ارزش: ملاحظات تحولی..... ۲۹۳

اندازه‌گیری باورهای انتظار و ارزش‌ها..... ۲۹۵

نظریه انتظار - ارزش در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی
برای دانش‌آموزان..... ۲۹۷

نظریه انتظار - ارزش در کلاس درس: راهکارهایی برای
معلمان..... ۲۹۸

خلاصه فصل..... ۲۹۸

مفاهیم کلیدی..... ۲۹۹

پرسش‌هایی برای درک بهتر..... ۳۰۰

فصل یازدهم: نظریه خودارزشمندی..... ۳۰۱

هدف‌های آموزشی..... ۳۰۲

مقدمه..... ۳۰۳

تعریف خودارزشمندی..... ۳۰۳

روند تحولی خودارزشمندی..... ۳۰۴

گروه‌بندی انگیزشی دانش‌آموزان..... ۳۰۷

سازکارهای محافظت از خود..... ۳۱۱

محافظت از خود: کاستن از درد شکست..... ۳۱۵

خودارزشمندی سالم..... ۳۱۶

اندازه‌گیری خودارزشمندی..... ۳۱۷

نظریه خودارزشمندی در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی
برای دانش‌آموزان..... ۳۱۷

نظریه خودارزشمندی در کلاس درس: راهکارهایی برای
معلمان..... ۳۱۸

خلاصه فصل..... ۳۲۰

مفاهیم کلیدی..... ۳۲۱

پرسش‌هایی برای درک بهتر..... ۳۲۲

**بخش پنجم: نظریه‌های متمرکز بر ترکیب
انگیزش و شناخت**

فصل دوازدهم: نظریه خودتنظیمی..... ۳۲۵

هدف‌های آموزشی..... ۳۲۶

مقدمه..... ۳۲۷

تعریف خودتنظیمی..... ۳۲۷

ماهیت چرخشی و حلقه بازخورد..... ۳۲۹

مدل یادگیری خودتنظیم‌شده تحصیلی زیمرمن..... ۳۳۰

مدل تحلیل سه‌جانبه..... ۳۳۱

مدل مراحل چرخشی..... ۳۳۲

مراحل و فرایندهای خودتنظیمی..... ۳۳۳

مدل چندسطحی..... ۳۴۹

نقش کارکردی هدف عملکردی..... ۲۱۸

ماهیت گزایشی و اجتنابی هدف‌ها..... ۲۲۲

مدل 3×2 هدف‌های پیشرفت..... ۲۲۷

اندازه‌گیری هدف پیشرفت..... ۲۲۹

نظریه هدف پیشرفت در تابلوی مشاوره مدرسه: راهبردهایی
برای دانش‌آموزان..... ۲۳۰

نظریه هدف پیشرفت در کلاس درس: راهبردهایی برای
معلمان..... ۲۳۰

خلاصه فصل..... ۲۳۱

مفاهیم کلیدی..... ۲۳۳

پرسش‌هایی برای درک بهتر..... ۲۳۴

**بخش چهارم: نظریه‌های متمرکز بر ترکیب
انتظار و ارزش**

فصل نهم: نظریه اسناد..... ۲۳۷

هدف‌های آموزشی..... ۲۳۸

مقدمه..... ۲۳۹

تعریف اسناد..... ۲۴۰

پیشایندهای اسنادی..... ۲۴۳

سرنخ‌های اسنادی مستقیم..... ۲۴۳

سرنخ‌های اسنادی غیر مستقیم..... ۲۴۶

تفاوت‌های فردی در سبک اسناد..... ۲۴۸

ابعاد اسناد علی..... ۲۵۱

پیامدهای اسناد علی..... ۲۵۲

پیامدهای درون‌فردی..... ۲۵۴

پیامدهای بین‌فردی..... ۲۶۲

اندازه‌گیری اسناد..... ۲۶۶

نظریه اسناد در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی برای
دانش‌آموزان..... ۲۶۸

نظریه اسناد در کلاس درس: راهکارهایی برای معلمان..... ۲۶۸

خلاصه فصل..... ۲۷۰

مفاهیم کلیدی..... ۲۷۱

پرسش‌هایی برای درک بهتر..... ۲۷۱

فصل دهم: نظریه جدید انتظار - ارزش..... ۲۷۳

هدف‌های آموزشی..... ۲۷۴

مقدمه..... ۲۷۵

تعریف انتظار و ارزش..... ۲۷۵

مدل‌های جدید انتظار - ارزش..... ۲۷۹

مدل انتظار - ارزش اکلس و همکاران..... ۲۷۹

تعریف انتظار و ارزش..... ۲۸۱

پیش‌بینی رفتار پیشرفت..... ۲۸۳

روابط بین باورهای انتظار با ارزش‌ها..... ۲۸۴

مدل انتظار - ارزش - هزینه..... ۲۸۶

کیفیت فعالیت‌های آموزشی ۳۶۵
 کیفیت روش‌های سنجش یادگیرندگان و بازخوردهای
 معلم ۳۶۷
 جو کلاس درس ۳۷۰
 مدیریت و نظم کلاس درس ۳۷۲
 حفظ انگیزه خود به‌عنوان معلم ۳۷۲
منابع ۳۷۷
واژه‌نامه انگلیسی به فارسی ۴۲۳
واژه‌نامه فارسی به انگلیسی ۴۲۸

اندازه‌گیری خودتنظیمی ۳۵۳
 نظریه خودتنظیمی در تابلوی مشاوره مدرسه: راهکارهایی
 برای دانش‌آموزان ۳۵۴
 نظریه خودتنظیمی در کلاس درس: راهکارهایی برای
 معلمان ۳۵۴
 خلاصه فصل ۳۵۶
 مفاهیم کلیدی ۳۵۷
 پرسش‌هایی برای درک بهتر ۳۵۸

بخش ششم: سخن آخر

فصل سیزدهم: مسیر کدام است؟ ۳۶۳
 انگیزش در کلاس درس ۳۶۵

بخش اول

مقدمه

فصل اول: پیش در آمد

نظریه انگیزش چیست؟

انگیزش در مدرسه

طبقه‌بندی نظریه‌های انگیزش و سازمان کتاب حاضر

نظریه‌های متمرکز بر انتظار

نظریه‌های متمرکز بر دلیل انجام رفتار

نظریه‌های متمرکز بر ترکیب انتظار و ارزش

نظریه‌های متمرکز بر ترکیب انگیزش و شناخت

درخت تو گر بار دانش بگیرد به زیر آوری چرخ نیلوفری را

ناصر خسرو

انسان‌های اولیه بدون اینکه چیزی از مهندسی و قوانین فیزیک بدانند، خانه می‌ساختند، بدون اینکه اثری از پزشکی و زیست‌شناسی به وجود آمده باشد به درمان بیماری‌ها می‌پرداختند و بدون اینکه از دانش مربوط به قوانین انگیزش چیزی بدانند سعی می‌کردند دیگران را به کار و تلاش برانگیزند. اکنون می‌بینیم که قوانین فیزیک توانسته‌اند به ما در ساخت خانه‌ها بسیار کمک کنند و قوانین زیست‌شناسی نیز به پیشرفت علم پزشکی کمک‌های فراوانی کرده‌اند. به همین سبب، نظریه‌های انگیزش نیز می‌توانند به ایجاد قوانینی برای افزایش عملکرد انسان کمک کنند. البته، لازم به گفتن نیست که در حال حاضر، قوانین انگیزش در مقایسه با فیزیک و زیست‌شناسی پایایی کمتری دارند و نمی‌توان انتظار داشت که خواننده این کتاب پس از مطالعه آن به کلاس درس برگشته و خیلی زود بتواند به‌طور یکدست در همه دانش‌آموزان و در همه موقعیت‌ها تأثیرات مثبت و عمیق انگیزشی بگذارد.

با این حال، معنای این سخن آن نیست که علم انگیزش اصول کارآمدی ندارد تا در اختیار ما قرار دهد؛ بلکه منظور این است که در علوم رفتاری، از جمله انگیزش، اصول به‌ندرت در همه موقعیت‌ها و با همه افراد اثربخشی یکسانی دارند. برای مثال، می‌دانیم که طبق اصل تقویت وقتی رفتار یادگیرنده با پیامد مثبتی دنبال شود، احتمال انجام آن رفتار در آینده افزایش می‌یابد؛ یعنی انگیزه او بالا می‌رود؛ بنابراین، می‌توان توصیه کرد که برای بالا بردن سطح انگیزه دانش‌آموز باید او را پس از انجام تکالیف تقویت کرد. این سخن درست است، اما همه می‌دانیم که این اصل در مورد همه رفتارها و با همه دانش‌آموزان و در همه موقعیت‌ها جواب نمی‌دهد.

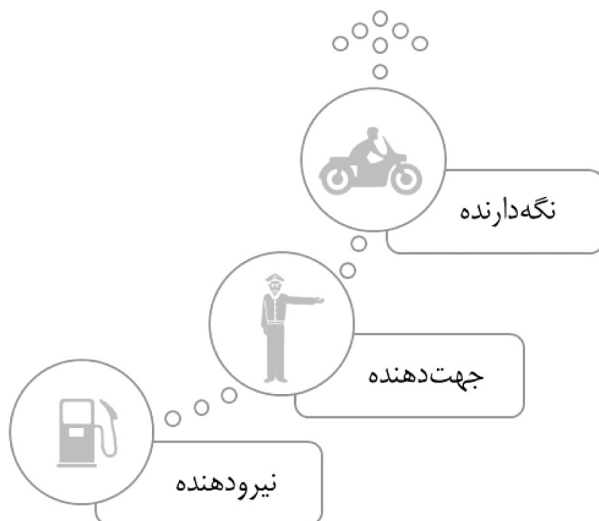

بیندیشیم:

آیا فکر می‌کنید می‌توان هم‌اکنون و یا در آینده از وجود قانون در انگیزش صحبت کرد؟

نظریه انگیزش چیست؟

اجازه دهید پاسخ به این سؤال را با تعریفی از انگیزش شروع کنیم. انگیزش عامل نیرودهنده، جهت‌دهنده و نگه‌دارنده رفتار است (ر.ک شکل ۱-۱). برای روشن شدن این تعریف دانش‌آموزی را تصور کنید که دارد برای روز امتحان آماده می‌شود. او یک توالی زمانی را از شروع مطالعه، ادامه دادن، جهت دادن و در نهایت به پایان رساندن آن دنبال می‌کند. یادگیری مطالب، رقابت، جلب توجه دیگران، گرفتن نمره خوب یا قبولی در امتحان هر کدام می‌تواند عاملی باشد که به دانش‌آموز ما برای شروع مطالعه نیرو دهد (عامل نیرودهنده). گذشته از این، به رفتار او نیز جهت می‌دهد، برای مثال، به جای اینکه فیلم ببیند، کتابش را مطالعه می‌کند (عامل جهت‌دهنده) و در نهایت باعث می‌شود که مطالعه خود را تا رسیدن به سطح عملکرد مورد نظرش، برای مثال، نمره قبولی یا نمره کامل، ادامه دهد (عامل نگه‌دارنده).

شکل ۱-۱. تعریف انگیزش: سه ویژگی یک عامل ایجادکننده انگیزش

وقتی روان‌شناسان انگیزش وارد مدرسه می‌شوند، می‌خواهند بدانند که دانش‌آموزان (و یا معلمان) چه کاری را انجام می‌دهند (انتخاب رفتار) و چرا (دلیل رفتار)؟ چقدر طول می‌کشد تا اولین گام را برای شروع بردارند (نهفتگی رفتار)؟ چقدر در انجام آن پافشاری می‌کنند (شدت رفتار)؟ چقدر در انجام آن پایدار می‌مانند (استقامت رفتار)؟ و در هنگام انجام آن چه افکار و عواطفی دارند (شناخت‌ها و پاسخ‌های هیجانی همراه رفتار)؟ مطالعه انگیزش به ما پاسخ می‌دهد که چرا دانش‌آموزان و معلمان به شیوه معینی فکر، احساس و رفتار می‌کنند. برای مثال، چرا بعضی از دانش‌آموزان علی‌رغم دشواری زیاد برخی از تکالیف باز هم آنها را انجام می‌دهند، درحالی‌که بعضی دیگر به راحتی این تکالیف را رها می‌سازند؟ یا چرا برخی از دانش‌آموزان آن‌چنان هدف‌های آموزشی دست بالایی برای خود انتخاب می‌کنند که شکست‌شان حتمی است، در صورتی‌که بعضی دیگر فقط به دنبال تکالیف ساده هستند؟

انگیزش به دلایلی اشاره دارد که پشت انتخاب‌ها و رفتارهای ما قرار دارند. عقاید ما درباره این دلایل، برداشت ما را از انگیزش خود شکل می‌دهند که به‌طور معمول آن را وقتی نشان می‌دهیم که سعی داریم انگیزش دیگران را بفهمیم. حال برای اینکه از تفکر انگیزشی فعلی خود آگاه شوید، به سؤال‌های زیر فکر و پاسخ‌های خود را یادداشت کنید.

۱. کدام کار را بیشتر به این خاطر انجام می‌دهید که از آن لذت می‌برید؟ چرا از آن لذت می‌برید (چه چیزی این فعالیت را لذت‌بخش ساخته است؟ با انجام آن چه نتیجه‌ای به دست می‌آید؟)؟
۲. چه کاری را حتی اگر از آن لذت نبرید، باز انجام می‌دهید (آیا برای مثال، چون مسئولیت انجام آن به عهده شما گذاشته شده است نمی‌توانید آن را رها کنید، یا آن را انجام می‌دهید تا به یک هدف

- مهم‌تر برسید)؟ چطور به خود انگیزه می‌دهید که این کار غیر جذاب را انجام دهید؟
۳. بیشتر افراد کتاب‌ها، سرگرمی‌ها، فیلم‌ها و برنامه‌های خاصی را به برخی دیگر ترجیح می‌دهند، شما چرا بعضی از اینها را به بقیه ترجیح می‌دهید؟
 ۴. به‌عنوان یک دانش‌آموز یا دانشجو کدام موضوع یا فعالیت درسی برای شما لذت‌بخش است؟ کدام یک کسل‌کننده است؟ آیا درسی وجود دارد که آن‌قدر برای شما اضطراب‌انگیز باشد که بخواهید از آن فرار کنید؟ آیا می‌توانید توضیح دهید که چرا درس‌های مختلف، چنین حالت‌های هیجانی متفاوتی را در شما ایجاد می‌کنند؟
 ۵. وقتی که مجبورید یک تکلیف کسل‌کننده یا بسیار دشوار را انجام دهید از چه راهبردهایی برای ایجاد انگیزه در خود و کنار آمدن با این شرایط استفاده می‌کنید؟
 ۶. معلمانی که تا به حال داشته‌اید چگونه از نظر انگیزشی در شما تأثیر مثبت یا منفی گذاشته‌اند؟
 ۷. طبق پاسخ‌های شما از چه روش‌هایی باید برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان استفاده کرد و چه روش‌هایی را باید کنار گذاشت؟
- پاسخ‌های خود را نگه دارید و بعد از مطالعه این کتاب دوباره آنها را بررسی کنید. اگر تفاوتی بین پاسخ‌های فعلی و قبلی خود دیدید، سعی کنید دلایل آن را پیدا کرده و به‌عنوان یک معلم از این دانش در کلاس خود استفاده کنید.

بعد از مشخص شدن تعریف انگیزش، اجازه دهید به سؤال خود درباره نظریه انگیزش بازگردیم. نظریه‌ها از چه نظر با قواعد یا تبیین‌های موردی تفاوت دارند و چرا یک نظریه انگیزش باید راهکارهای بهتری را برای ایجاد انگیزش ارائه دهد؟ نظریه شبکه‌ای از سازه‌ها است که بر اساس قواعد دقیقی با یکدیگر رابطه دارند و برخی یا همه این سازه‌ها به‌صورت عملیاتی تعریف می‌شوند. برای مثال، به نظریه سائق کلارک هال (۱۹۴۳، ۱۹۵۱) از انگیزش توجه کنید. اگرچه این دیدگاه دیگر تأثیر چندانی در روان‌شناسی امروز ندارد، از دهه ۱۹۴۰ تا ۱۹۶۰ بانفوذترین رویکرد در روان‌شناسی بود.

سؤال راهنما:

چه تفاوت‌هایی بین نظریه و تبیین موردی وجود دارد؟

در ساده‌ترین شکل، این نظریه بیان می‌کند که رفتار تابعی است از سائق ضربدر عادت: $B=f(D \times H)$ ؛ بنابراین، دو سازه سائق و عادت از طریق یک بیان ریاضی ساده (ضرب) باهم رابطه دارند. علاوه بر این، سائق با تعداد ساعت‌های محرومیت از چیزی که برای بقاء لازم است، تعریف می‌شود و عادت با تعداد دفعاتی که یک پاسخ در یک موقعیت معین، تقویت دریافت می‌کند. نظریه سائق با این شکل بسیار ناقصی که توصیف شد برخی از ملاک‌های لازم برای نظریه تلقی شدن را دارد از جمله مفاهیم چندگانه، روابط مشخص بین مفاهیم و شاخص‌های مشاهده‌پذیر.

علاوه بر تعداد سازه‌ها و دقت روابط بین اصول موضوع، تفاوت‌های دیگری هم بین نظریه و

تبیین‌های موردی وجود دارد. یک نظریه خوب باید بتواند پدیده‌های مختلفی را در موقعیت‌های گوناگون توضیح دهد. معنای این سخن آن است که یک نظریه علمی، شامل قوانینی کلی است که در سطحی بالاتر از موارد خاص قرار دارند. برای مثال، وقتی یک فرد عادی بخواهد توضیح دهد چرا یک نفر دارد آب می‌خورد، احتمالاً خواهد گفت چون تشنه است و اگر از وی سؤال شود چگونه باید او را واداشت تا به آب خوردن ادامه دهد، احتمالاً می‌گوید او را از آب محروم کنید یا غذای پر نمک به او بدهید. این راهکارهای انگیزشی واقعاً مؤثر بوده و رفتار نوشیدن را افزایش خواهند داد. به همین ترتیب، وقتی کسی می‌خواهد توضیح دهد چرا دیگری غذا می‌خورد، احتمالاً خواهد گفت چون گرسنه است و اگر هدف، افزایش خوردن غذا باشد، می‌توان با محروم کردن فرد از غذا یا پر کردن اتاق از بوهای اشتهاآور رفتار خوردن او را افزایش داد، اما یک نظریه پرداز انگیزش، برخلاف این، احتمالاً تلاش خواهد کرد تا از نظریه و سازه‌های یکسانی برای تفسیر هر دو موقعیت استفاده کند. برای مثال، ممکن است بگوید رفتار با مقدار محرومیت (چه آب، چه غذا) و سطح برانگیختگی رابطه مستقیم دارد؛ بنابراین، برای حیثه‌های مختلف انگیزشی، مفاهیم یکسانی به کار برده می‌شود و سطح تحلیل از موارد عینی به مسائل انتزاعی که هر نیازی را دربرمی‌گیرند، تغییر می‌کند. یکی از هدف‌های علم، تولید چنین اصول تبیینی کلی است؛ یعنی ایجاد کردن یک زبان، یک سیستم تبیینی و یک بازنمایی مفهومی که در حوزه‌های بسیار مختلفی از رفتار، قابل کاربرد بوده و توضیح می‌دهد که چرا یک رفتار آغاز می‌شود، جهت پیدا می‌کند و ادامه می‌یابد؛ بنابراین، می‌بینیم که یک راهنمایی موردی یا نکته انگیزشی فاصله بسیاری با یک نظریه انگیزش دارد.

هر چه یک نظریه از نظر کلیت، جامع‌تر و از نظر زبان، انتزاعی‌تر باشد، بهتر است، اما از دیگر سو، هر چه از یک مورد خاص (برای مثال، کلاس درس) بیشتر فاصله بگیرد، برای آن قابلیت کاربرد کمتری پیدا می‌کند. به‌عنوان مثال، گفتن اینکه رفتار تابعی از مقدار محرومیت و سطح برانگیختگی است، راهکارهای مشخص چندانی را در راستای افزایش سطح پیشرفت دانش‌آموزان به معلم نمی‌دهد، این در حالی است که ارائه راهکارهای مشخص همان چیزی است که نظریه در نهایت باید انجام دهد. همان‌طور که کورت لوین (۱۹۳۶) می‌گوید «هیچ چیزی کاربردی‌تر از یک نظریه خوب نیست»، اما در این مدت کوتاه که هنوز علم انگیزش در حال تولد است، این بیان فعلاً مصداق ندارد. در گذشته، از مفاهیمی مانند سائق، نیاز و تقویت‌کننده برای تبیین انگیزش استفاده می‌شد (پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲). با این حال، نظریه‌ها و دیدگاه‌های معاصر بیشتر بر باورها، ارزش‌ها و هدف‌ها به‌عنوان منبع اصلی انگیزش تأکید می‌کنند (اکلس و ویگفیلد، ۲۰۰۲).

انگیزش در مدرسه

منظور از انگیزش دانش‌آموزان چیست؟ انگیزش دانش‌آموزان با تمایل آنها برای شرکت در فرایند یادگیری سروکار دارد، اما علاوه بر این، به دلایل و هدف‌های زیربنایی آنان برای شرکت در فعالیت‌های تحصیلی نیز مربوط می‌شود. گاهی ممکن است دانش‌آموزان برای انجام یک تکلیف کاملاً انگیزه داشته

باشند، اما منبع انگیزشی آنها با یکدیگر متفاوت باشد. برای مثال، دانش‌آموزی دارای انگیزه درونی باشد و تکلیف را به‌خاطر خود تکلیف و به این دلیل انجام دهد که از آن لذت می‌برد، درحالی‌که دانش‌آموز دیگری انگیزه بیرونی داشته و برای نمره و یا جلب رضایت معلم آن را اجرا می‌کند.

کودکان با آغاز مدرسه به تدریج باورهایی را درباره دلایل موفقیت‌ها و شکست‌های خود پیدا می‌کنند. این دلایل اهمیت تلویحی بسیاری در نوع واکنش آنان به موقعیت‌های یادگیری دارد. علاوه بر این، باورهای خود معلم نسبت به تدریس، یادگیری و ماهیت تجاربی که برای دانش‌آموزان تدارک می‌بیند نیز تأثیر نیرومندی در انگیزش کلاس دارد. طبق اثر پیگمالیون (یا اثر رزنتال) (رزنتال و جکسون، ۱۹۹۲) انتظارات معلم از پیشرفت دانش‌آموزان می‌تواند در انگیزش و عملکرد آنان اثر بگذارد. به عبارتی، از دانش‌آموز انتظار می‌رود تا جایی یاد بگیرد که معلم انتظار دارد او یاد بگیرد.

تغییرات رشدی و تحولی دانش‌آموزان نیز موضوع انگیزشی مهمی در این میان است. برای مثال، اگرچه کودکان خردسال حتی در صورت تکرار شکست نیز انتظار بالایی برای موفقیت دارند، دانش‌آموزان بزرگ‌تر این‌طور نیستند. کودکان خردسال، تلاش را به‌صورت یک امر مثبت می‌بینند، اما دانش‌آموزان بزرگ‌تر بیشتر به موفقیتی بها می‌دهند که پس از تلاش کم به‌دست آمده باشد و برای آنان تلاش زیاد نشانه‌ای از توانایی پایین است.

جو کلاس درس نیز مهم است. اگر دانش‌آموزان، کلاس را یک محیط حمایت‌کننده ببینند؛ یعنی جایی که به آن احساس تعلق می‌کنند، حق انتخاب دارند و مورد احترام‌اند، آنگاه اشتیاق بیشتری برای شرکت در فرایند یادگیری خواهند داشت.

ابعاد مختلف تکالیف درسی نیز می‌تواند در انگیزش دانش‌آموزان اثر بگذارد. وضعیت مطلوب این است که تکالیف چالش‌انگیز، اما قابل دست‌یابی باشند، در زندگی واقعی کاربرد داشته و کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک کنند. از دیگر سو، انگیزش بیرونی و پاداش‌ها به‌خاطر تأثیر کاهنده‌ای که می‌توانند در انگیزش درونی داشته باشند، باید با احتیاط استفاده شوند.

آنچه در کلاس درس اتفاق می‌افتد، اهمیت دارد، اما کلاس یک جزیره مجزا نیست. هدف‌ها، سیاست‌ها و روش‌های مدرسه نیز همراه با سایر عوامل در تلاش و انگیزش دانش‌آموزان اثر می‌گذارند. برای مثال، اینکه سیاست مدرسه در حمایت از انگیزش دانش‌آموزان بر رقابت و مقایسه تأکید داشته باشد یا تلاش و یادگیری احتمالاً به پیامدهای متفاوتی خواهد انجامید. مدرسه باید از خود سؤال کند که چه کاری می‌توان برای انگیزه دانش‌آموزان انجام داد؟ بازآموزی اسنادی، تأکید بر تلاش، توجه به رشد مهارت‌ها و تسلط روش‌های هستند که می‌توان از طریق آنها به انگیزش دانش‌آموزان کمک کرد.

بنابراین، می‌بینیم انگیزش دانش‌آموزان یک سپرده ارثی تغییرناپذیر نیست که گروهی از دانش‌آموزان آن را به ارث برده و برخی محروم باشند، بلکه یک مفهوم متغیر است. وقتی کودکان به مدرسه می‌آیند تجارب قبلی آنان در موفقیت و شکست، واکنش معلمان به این تجارب، اسنادهای دانش‌آموزان و

جدول ۱-۱. طبقه‌بندی نظریه‌ها بر اساس مفهوم انتظار

نظریه‌های متمرکز بر ...	نظریه‌های معرف و فصل‌های کتاب
... انتظار	نظریه خودکارآمدی بندورا (فصل دوم)
... دلیل انجام رفتار	نظریه خودتعیین‌گری دسی و رایان (فصل سوم)، انگیزش درونی و بیرونی: دیدگاه لپر (فصل چهارم)، نظریه علاقه‌هدی و رنینگر (فصل پنجم)، نظریه روان‌شدن میهای (فصل ششم)، نظریه ذهنیت دتوک (فصل هفتم) و نظریه هدف پیشرفت: دیدگاه آمز و دیگران و دیدگاه الیوت و دیگران (فصل هشتم)
... ترکیب انتظار و ارزش	نظریه اسناد واینر (فصل نهم)، نظریه جدید انتظار - ارزش اکلس (فصل دهم) و نظریه خودارزشمندی کاونینگتون (فصل یازدهم)
... ترکیب انگیزش و شناخت	نظریه خودتنظیمی: دیدگاه زیرمن (فصل دوازدهم)

معلم‌ان نسبت به آنها، تغییرات تحولی و رشدی دانش‌آموزان، جو کلاس درس، کیفیت تکالیف درسی و سیاست‌های مدرسه همگی عواملی‌اند که می‌توانند در انگیزش دانش‌آموزان در کلاس اثر بگذارند. نظریه‌های انگیزش دقیقاً تلاش‌هایی هستند که می‌کوشند این سازه‌ها را بر اساس تبیین‌های علمی به یکدیگر مرتبط سازند.

سؤال رهنما:

اگر فردی بگوید انگیزش یک سپرده‌ارشی ثابت و از پیش تعیین‌شده است، چه دلایلی در رد این ادعا می‌توانید مطرح کنید؟

طبقه‌بندی نظریه‌های انگیزش و سازمان کتاب حاضر

نظریه‌های جدید انگیزش بیشتر بر رابطه بین باورها، ارزش‌ها و هدف‌ها با رفتار تمرکز دارند. اگرچه نظریه‌های انگیزش از سنت‌های مختلفی پدید آمده‌اند، در اینجا به پیروی از ویگفیلد و اکلس (۲۰۰۲) از مفهوم انتظار به‌عنوان مبنایی برای طبقه‌بندی نظریه‌ها و سازمان‌دهی کتاب حاضر استفاده شده است. انتظارات اشاره دارد به باور فرد به اینکه در تکالیف یا فعالیت‌های مختلف چگونه کار خواهد کرد، چه ارزشی برای مشوق‌ها قائل است یا چه دلایلی برای انجام یک فعالیت دارد. من از این دیدگاه برای سازمان‌دهی محتوای کتاب استفاده کردم که بر اساس آن نظریه‌های انگیزشی در چهار طبقه قرار می‌گیرند (ر.ک جدول ۱-۱). نظریه‌های طبقه اول بر باورهای شایستگی و انتظارات فرد برای موفقیت تمرکز دارند. نظریه‌های طبقه دوم بر دلایل افراد برای انجام فعالیت‌ها و تکالیف مختلف تأکید می‌کنند. در طبقه سوم، نظریه‌هایی هستند که سازه‌های انتظار و ارزش را باهم ترکیب می‌کنند و در طبقه چهارم، نظریه‌هایی قرار دارند که فرایندهای انگیزشی و شناختی را باهم در نظر می‌گیرند.

نظریه‌های متمرکز بر انتظار

برخی از نظریه‌های انگیزش به باورهای شایستگی، انتظارات فرد برای موفقیت یا شکست و کارآمدی

خود به عنوان عامل انگیزشی توجه دارند. این باورها به طور مستقیم با این سؤال ارتباط پیدا می‌کنند که «آیا من می‌توانم این تکلیف را انجام دهم؟». به طور کلی وقتی افراد به این سؤال پاسخ مثبت می‌دهند، عملکرد بهتری دارند و انگیزه می‌یابند تا تکالیف چالش‌انگیزتری را انتخاب کنند. کتاب حاضر از بین نظریه‌هایی که در این طبقه قرار می‌گیرند به نظریه خودکارآمدی بندورا می‌پردازد.

نظریه‌های متمرکز بر دلیل انجام رفتار

اگرچه نظریه‌هایی که به باورهای کنترل، شایستگی و انتظار توجه دارند تبیین‌های نیرومندی برای عملکرد دانش‌آموزان در تکالیف مختلف ارائه می‌کنند، از دلایل دانش‌آموزان برای انجام تکالیف مختلف صحبتی به میان نمی‌آورند. حتی وقتی دانش‌آموز مطمئن است که می‌تواند تکلیفی را انجام دهد، اگر برای انجامش دلیلی نداشته باشد باز ممکن است آن را انجام ندهد. نظریه‌هایی که در این بخش ارائه شده‌اند به این موضوع می‌پردازند. این نظریه‌ها شامل نظریه خودتعیین‌گری (انگیزش درونی) دسی و رایان، نظریه علاقه‌مندی و رینگر، نظریه روان‌شدن چیک‌سنت‌میهای، نظریه ذهنیت دئوک و نظریه هدف پیشرفت با تأکید بر دیدگاه آموز و دیگران و دیدگاه ایوت و دیگران است.

نظریه‌های متمرکز بر ترکیب انتظار و ارزش

نظریه اسناد واینر یکی از نظریه‌هایی است که در این طبقه قرار می‌گیرد. دلیل اول برای این کار آن است که واینر زیربنای نظریه خود را مدل انگیزش پیشرفت اتکینسون می‌داند و دلیل دوم اینکه نظریه اسناد شامل باورهای دانش‌آموز درباره توانایی خود و انتظارش برای موفقیت در تکالیف یادگیری است. نظریه دیگری که می‌توان آن را در این طبقه قرار داد، نظریه جدید انتظار - ارزش اکلس است. این نظریه نیز زیربنای دیدگاه خود را مدل انگیزش پیشرفت اتکینسون می‌داند، با این حال، از دو جهت با نظریه اتکینسون تفاوت دارد. نخست اینکه در نظریه اکلس هر دو سازه انتظار و ارزش با تعیین‌کننده‌های روان‌شناختی و اجتماعی - فرهنگی گسترده‌تری ارتباط پیدا می‌کنند و دوم اینکه اکلس برخلاف اتکینسون فرض می‌کند انتظار و ارزش با یکدیگر رابطه مثبت دارند و نه معکوس. نظریه دیگری که می‌توان آن را در این طبقه قرار داد، نظریه خودارزشمندی کاوینگتون است. این نظریه به این دلیل در این طبقه قرار می‌گیرد که برای توضیح انگیزش در موقعیت‌های تحصیلی از سازه‌های مرتبط با توانایی و ارزش استفاده می‌کند.

نظریه‌های متمرکز بر ترکیب انگیزش و شناخت

نظریه‌های انگیزش هر روز بیشتر به این موضوع علاقه‌مند می‌شوند که انگیزش و شناخت چگونه باهم کار می‌کنند. بخش بزرگی از این علاقه به دنبال پاسخ به این سؤال است که افراد چگونه رفتار خود را تنظیم می‌کنند تا به هدف‌هایشان برسند؟ یعنی آن چیزی که در نظریه خودتنظیمی از دیدگاه زیمرمن به آن پرداخته شده است.